

Küresel Kamusal Malların Sunumunda NATO'nun Gelişen Rolü: Kolektif Güvenlik, Harcama Kısıtları ve Dışsallıklar

Muhammet Aktuğ¹

Özet

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler Birliği'nin yayılmacı politikalarına karşı kurulmuş olan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization, NATO)'nın faaliyetleri ve meydana getirdiği etkiler, kamu maliyesinin temel konularından birini teşkil eden küresel kamusal malların tipik özelliklerini yansıtmaktadır. Bu çalışmada, NATO'nun kolektif savunma ve güvenlik tedarikindeki gelişen rolü, küresel kamusal teorisi perspektifinden analiz edilmektedir. NATO faaliyetleri caydırıcılık, güvenlik, istikrar ve uluslararası ticaret yollarının korunması gibi küresel tam kamusal mallar ile yüksek teknoloji ve istihbarat paylaşımı, müşterek tatbikatlar gibi küresel kulüp mallarının bir araya geldiği bir fayda seti üretmektedir. Bu ikili yapının, müttefikler arasında ittifakın başlangıcından itibaren tartışma konusu olan yük paylaşımı, bedavacılık ve eksik-sunum problemlerine farklı bir bakış açısı getirdiği düşünülmektedir. Çalışma kapsamında, 2014 Galler Zirvesi'nde benimsenen yarı-mali kural niteliğindeki savunma harcaması taahhütlerinin devam eden süreçteki gelişimi ve kolektif eylem sorunlarının çözümündeki etkisi de değerlendirilmektedir. Ayrıca, NATO'nun savunma ve güvenlik alanındaki girişimleri, diğer uluslararası kuruluşlar ve bölgesel aktörlerle kurduğu işbirliği ağları üzerinden incelenmekte ve ittifakın, Avrupa-Atlantik ekseninin çok ötesine uzanan pozitif dışsallıklar ürettiği ortaya koyulmaktadır. Bunun yanında, ittifak üyeleri arasındaki eşitsiz yük paylaşımı, artan savunma harcamalarının diğer kamusal mallar üzerindeki dışlama etkisi, endüstriyel ve teknolojik uyumsuzluklar gibi yapısal sorunlara da değinilmektedir. Sonuç olarak, NATO'nun, savunma ve güvenlik alanındaki küresel kamusal malların finansman ve yönetişimine, mükemmel olmasa da nadir ve somut bir örnek teşkil ettiği kanaatine varılmakta; ancak bu rolün sürdürülebilmesi için daha esnek bir mali yapıya ve çıktı odaklı düzenlemelere ihtiyaç duyulduğu vurgulanmaktadır.

1 Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü, maktug@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8106-365X.

1. Giriş

Küresel kamusal mallar, geçmişten günümüze, kamu maliyesi ve küresel yönetişim tartışmalarının merkezinde yer almaktadır. Bu çerçevede iklim değişikliği, pandemik riskler, finansal istikrarsızlık ve geniş ölçekli güvenlik tehditleriyle mücadele 'tüketimde rekabet edilemezlik' ve 'faydadan dışlanamazlık' şeklindeki kamusalılık (publicness) özelliklerine sahip olup bu sorunların etkin bir şekilde yönetilmesi uluslararası koordinasyon ve işbirliği gerektirmektedir. Savunma ve güvenlik hizmetleri genellikle ülkelerin milli hakimiyet sahası içinde değerlendirilmekle beraber sistemik istikrarın sağlanması, ticaret yollarının emniyeti, uluslararası iletişim altyapısının korunması gibi sınır-ötesi faydalar ürettiklerinde bölgesel, hatta küresel ölçekte aynı kamusalılık özelliklerini göstermektedir. Bu açıdan bakıldığında Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (North Atlantic Treaty Organization, NATO), küresel kamusal bir mal olarak kolektif güvenliğin, uluslararası bir ittifak tarafından nasıl yönetilip finanse edilebileceğine ilişkin aydınlatıcı bir örnek teşkil etmektedir.

1949 yılında Sovyetler Birliği'nin yayılcı politikalarına karşı kurulan NATO, Avrupa-Atlantik ekseninin güvenliği için caydırıcı bir güç oluşturma şeklindeki misyonunu, Soğuk Savaş'ın sona ermesini müteakip, bölgesel ortaklıklar geliştirme, kriz yönetimi, uluslararası ulaşım ve iletişim altyapılarının korunması, siber ve dış uzay güvenliği gibi alanları kapsayacak şekilde kademeli olarak genişletmiştir. NATO misyonunda 1990'lardan itibaren yaşanan bu dönüşüme, Sovyetlerin mirasçısı konumundaki Rusya başta olmak üzere diğer aktörler tarafından verilen tepkiler ve son olarak 2022 yılında başlayan Ukrayna Savaşı, kolektif savunma talebinde ve NATO'nun sunmuş olduğu güvenlik çıktılarında önemli değişikliklere neden olmuştur. Ayrıca bu süreçte, uluslararası terörizm, hibrit savaşlar ve siber saldırılar gibi yeni tehditlerin ortaya çıkması, sivil ve askeri alanlar arasındaki çizgileri bulanıklaştırmakta ve bölgesel istikrarsızlıkların hızla küresel sonuçlar doğurmasına yol açmaktadır. Diğer taraftan, küresel kamusal malların doğasında yer alan bedavacılık (free-riding), yük paylaşımı (burden-sharing) ve eksik-sunum (under-provision) problemleri, ittifakın karşı karşıya olduğu en büyük zorluklar olmaya devam etmektedir. 2014 Galler Zirvesi'nde başlatılan ve Vilnius, Washington ve Lahey zirvelerinde kapsamı genişletilen yeni harcama ölçütleri (spending benchmarks); GSYH paylarına, belirli harcama kalemlerine yapılan tahsislere ve şeffaflığa dayalı 'yarı-mali kural' niteliğindeki düzenlemeler içermekte ve söz konusu sorunların çözümünü yönünde atılmış önemli adımlar olarak görülmektedir.

Bu alışmada, NATO faaliyetleri, küresel kamusal mallar perspektifinden analiz edilmektedir. Bu doğrultuda birinci bölümde, NATO’nun kolektif güvenlik kapsamındaki faaliyetleri; küresel tam kamusal mallar ile küresel kulüp mallarından oluşan bileşik bir fayda seti üzerinden kavramsallaştırılmakta ve bu ikili yapının yük paylaşımı dinamikleri ile mtfeviklerin bireysel katkı seviyelerine yönelik etkileri tartışılmaktadır. İkinci bölümde, ye ülkelerin savunma harcaması taahhütlerinin evrimi, kapsamı, ekonomik ve mali etkileri, bu taahhütlerin savunma sanayii politikaları ve şeffaflık mekanizmalarıyla olan bağlantıları da dikkate alarak incelenmektedir. nc bölümde, NATO’nun diğer uluslararası kuruluşlar ve aktörlerle kurduğu ortaklıklar, devam eden yapısal zorluklar ve yürürlüğe konan yönetişim reformları değerlendirilmekte; bu değerlendirmeler aracılığıyla ittifakın küresel kamusal malların sunumuna yönelik sürdürülebilir bir kurumsal mimari oluşturup oluşturamayacağı açıklığa kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Son olarak, değişen jeopolitik ve mali koşullar altında, NATO’nun kolektif güvenlik tedarikindeki rolünü devam ettirebilmesi için gerekli olan politika tercihleri ortaya konulmaktadır.

2. NATO Faaliyetleri ve Küresel Kamusal Mallar

Kamu maliyesi literatüründe ‘küresel kamusal mal’ kavramı küresel lkte tüketimde rekabetin olmadığı ve faydasından hiçbir ülkenin dışlanamadığı mal ve hizmetleri ifade etmektedir. İklim değişikliği, bulaşıcı hastalıklar, finansal istikrar ve dünya barışı küresel kamusal malların en bilinen konuları arasındadır. Savunma ve güvenlik hizmetleri de milli sınırların ötesinde bir istikrar ve caydırıcılık boyutuna ulaştığında küresel kamusal mal vasfına bürünmektedir. Bu bakımdan, NATO tarafından sunulan hizmetler, küresel kamusal malların tipik bir örneğini teşkil etmektedir (Olson ve Zekhauser, 1966; Oneal, 1990).

NATO’nun temel amacı, 1949 Kuzey Atlantik Antlaşması’nda tanımlandığı üzere, üyelerinin güvenlik ve özgürlüğünü gerek askeri gerekse siyasi araçlarla sağlamaktır. NATO, başlangıçta Sovyetler Birliği’nin yayılcı politikalarını caydırmak gibi bir misyon üzerine inşa edilmiş olsa da özellikle Demir Perde’nin yıkılmasından sonra bu misyonu ‘kolektif güvenlik’, ‘kriz yönetimi’ ve ‘ye olmayan devletlerle ortaklık’ gibi alanları da içine alacak şekilde değiştirmiştir (NATO, 2022a). NATO faaliyetleri, ye lkeler için doğrudan fayda sağlarken, etkileri ye olmayan ülkelere doğru yayılan birçok pozitif dışsallık da ortaya çıkarmaktadır (Hartley ve Sandler, 1999). Örneğin ‘kolektif’ ya da ‘işbirliği güvenliği’ şeklinde ifade edilen misyon, mtfeviklerden herhangi birine yönelik bir dış saldırının, tüm üyelere yapılmış kabul edileceğini ifade etmekte ve bu yönüyle caydırıcılık

etkisi yaratmayı amaçlamaktadır. Bu caydırıcı etki bir taraftan müttefiklerin güvenliğini temin ederken (Veebel, 2018) diğer taraftan küresel stratejik istikrara, uluslararası ticaret yollarının emniyetine, ulaşım ve iletişim sistemleri ile enerji nakil hatlarının korunmasına da katkı sunmakta (Ducaru, 2017) ve önemli pozitif dışsallıklar yaymaktadır.

Kollektif güvenlik ve caydırıcılık şeklindeki faydalara, kamusal mallar teorisi perspektifinden bakıldığında klasik eksik-sunum (under-provision) ve bedavacılık (free-riding) problemlerinin burada da geçerli olduğu görülmektedir. Kamusal malların doğasında yatan bu özellikler gereği, bedel ödemeyenler de ilgili mallardan faydalanabilmekte, böylece tetiklenen bedavacılık saiki bir müddet sonra eksik-sunum problemine yol açmaktadır. Bu mantık, uluslararası bir organizasyon tarafından sunulan güvenlik garantilerine uyarlandığında sırasıyla aşağıdaki gibi bir durum ortaya çıkmaktadır (Olson ve Zeckhauser, 1966):

- Kollektif güvenlik ve caydırıcılık şeklindeki faydalardan tüm üyeler ekonomik ve askeri katkı düzeylerine bakılmaksızın eşit şekilde faydalanmaktadır.
- Tüm üyeler aynı güvenlik garantilerine sahip olduklarından bazı devletler diğer devletlerin (örneğin ABD ve Türkiye gibi) yüksek savunma bütçelerine güvenerek kendi savunma harcamalarını düşürme eğilimindedir.
- Birçok üye bu şekilde hareket ettiğinde toplam savunma harcamaları optimum seviyenin çok altında kalmakta ve bu da güvenlik garantilerinin zayıflamasına yol açmaktadır.

Kısaca, bedavacılık güdüsünün tabii bir sonucu olarak, güvenlik garantilerinin sağladığı caydırıcılık gücünden herkes faydalanmak istemekte, ancak bunun için gerekli maliyete kimse katlanmak istememektedir. Normal şartlar altında, küresel kamusal malların sunumunda ortaya çıkması kaçınılmaz olan bu problemlerin çözümü için NATO tarafından bazı tedbirler alınmıştır (NATO, 2014):

- İttifak üyeleri için ortak harcama hedefleri: Üye ülkelerin, GSYH'lerinin belirli bir kısmını savunma harcamalarına, savunma harcamalarının bir kısmını ise teçhizat, AR-GE ve inovasyon gibi belirli alanlara ayırmaları gerekmektedir.
- Şeffaflık: Savunma harcamalarına ilişkin raporların kamuoyuyla paylaşılması neticesinde hangi üyelerin harcama eşiğine riayet edip etmediklerinin şeffaf bir şekilde görülmesi sağlanmaktadır.

Bu tedbirler sayesinde, gerekli mali yüke katlanmayan ülkeler üzerinde ‘itibar baskısı’ oluşturulması ve başkaca bir hukuki yaptırıma gerek kalmadan tüm üyelerin kurallara uymaları amaçlanmaktadır. Kısaca, NATO’nun, üye ülkelere yönelik harcama alt limitleri ve takip süreciyle, kamusal malların temelinde yatan bedavacılık ve eksik-sunum ikilemine kurumsal bir çözüm getirilmektedir.

2.1. Kamusal Bir Mal Olarak Kolektif Güvenlik

Kolektif güvenlik kavramı, küresel kamusal mal çerçevesiyle bire bir eşleşmektedir. Ortak savunma anlayışının getirdiği caydırıcılık ve istikrar şeklindeki faydalar, kamusal mallara ait rekabet edilmezlik ve dışlanamazlık kriterlerinin her ikisini de büyük ölçüde karşılamaktadır. Şöyle ki NATO’nun, bireysel katkıları dikkate almaksızın üye devletlerin sınırlarını ve hava sahalarını korumayı garanti etmesi, söz konusu hizmetlerin faydasından hiçbir üyenin mahrum bırakılamaması anlamına gelmektedir. Ayrıca bazı ülkelerin caydırıcılık ve istikrardan elde ettikleri fayda, diğer ülkelerin faydasını azaltmamakta ve tüketimde rekabet ortaya çıkmamaktadır.

Bilindiği gibi kamusal özelliklerinin tamamını aynı anda sağlayan mallar ‘tam’ ya da ‘saf’ kamusal mal olarak kabul edilirken bu özelliklerin bazılarının yoksun olan mallar ise ‘yarı kamusal mal’, ‘yarı özel mal’ veya ‘kulüp malı’ gibi farklı kategorilere ayrılabilir. Bu açıdan, NATO kapsamındaki faydaların hepsinin tam kamusal mal olarak nitelendirilmesi mümkün değildir. Örneğin istihbarat paylaşımı, ileri düzey teknoloji ve ortak tatbikatlar gibi alanlarda belirli bir kapasite noktasına kadar tüketimde rekabet mevcut olup bedel ödemeyenler faydadan dışlanabilmektedir.

Dolayısıyla, NATO faaliyetlerinin bir kısmı tam kamusal mal iken bir kısmı kulüp malı kapsamına girmekte; bazı yazarlar bu sebeple NATO’yu ‘karma ürün ittifakı’ (joint-product alliance) olarak nitelendirmektedir (Sandler ve Hartley, 2001). Kulüp mallarda, tam kamusal malların aksine, sadece finansmana katılanlara sunum yapılabilmekte, tüketimde rekabet ise kalabalıklaşma maliyeti (congestion cost) nedeniyle ancak belirli bir kapasite noktası aşıldıktan sonra ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan, NATO’nun kurumsal temelleri, faydası tüm üyelere yayılan caydırıcılık ve istikrar şeklindeki uluslararası tam kamusal mallar ile ayrıcalıklı üyelere mahsus ortak tatbikatlar, yüksek teknoloji ve istihbarata erişim şeklindeki kulüp malların birlikte sunulduğu bir denge üzerine inşa edilmiştir.

Bu ikili yapı, kamusal mal sunumunda mali yük paylaşımı (burden-sharing) tartışmalarının daha iyi anlaşılmasına yardımcı olmaktadır (Oneal ve Elrod, 1989). NATO’nun sağladığı caydırıcılık gücünden tüm üyeler eşit

şekilde faydalandığından, genellikle küçük ülkeler daha az yüke katlanma eğiliminde olup dış güvenlik ve istikrarın temininde büyük devletlerin askeri ve siyasi gücüne güvenmeyi tercih etmektedirler (Fang ve Ramsay, 2010; Pedersen vd., 2023). Bu sebeple, kamusal mallarda faydanın yayılma ölçeği genişledikçe, söz konusu mallar daha küresel hale gelmekte ve bedavacılık güdüsü güçlenmektedir. NATO, tam kamusal mallarla tetiklenen bedavacılık isteğini, kulüp malları aracılığıyla telafi etmeye ve müttefikler arasındaki yük paylaşımını daha dengeli bir hale getirmeye çalışmaktadır.

2.2. NATO'nun Güvenlik Çıktıları ve Küresel İstikrara Etkisi

NATO'nun uluslararası güvenlik ve istikrara katkıları, küresel kamusal mal sunumu bakımından çok katmanlı etkilere sahiptir. İttifak, öncelikle, Madde 5 kapsamındaki kolektif taahhütler ve askeri konuşlandırmalar aracılığıyla caydırıcılık ve savunma gücü sunmaktadır (Yost, 2010; Tsvetkov ve Markova, 2021). İkinci olarak, kriz önleme, çatışma yönetimi ve barış gücü faaliyetleriyle bölgesel istikrarsızlıkların küresel boyuta ulaşmadan yatıştırılması amaçlanmaktadır. Üçüncüsü, Barış İçin Ortaklık (Partnership for Peace) ve Akdeniz Diyalogu (Mediterranean Dialogue) gibi girişimlerle üye olmayan ülkelerle işbirliğine gidilerek kolektif güvenliğin kapsamı genişletilmektedir (Bin, 2008).

İttifak anlaşmasının maddelerine yansıyan amaç ve hedefler ile misyonlar, NATO Stratejik Konsepti'nde NATO'nun 'her yönden gelen tüm tehditleri caydırmayı' ve 'müttefiklerin özgürlük ve güvenliğini sağlamayı' amaçladığı şeklinde vurgulanmaktadır. Bu çerçevede ortaya çıkan güvenlik mimarisinin, yalnızca üye devletlere değil, aynı zamanda küresel ticaret ve yatırım akışları için gerekli olan jeopolitik istikrara da katkı sağladığına dikkat çekilmektedir (NATO, 2022a).

NATO'nun, diğer araç ve politikalarına nispetle daha az bilinen ancak kamusal mal niteliği oldukça güçlü başka girişimleri de mevcuttur. Örneğin Standardizasyon Anlaşmaları (Standardization Agreements, STANAGs) aracılığıyla silahların, iletişim sistemlerinin ve lojistiğe ilişkin çerçevelerin ittifak genelinde uyumlu kalması amaçlanmaktadır. Böylece, uluslararası savunma ve işbirliğine yönelik ortak standartlara sahip olunacağı ve birlikte çalışabilirliğin (interoperability) geliştirileceği düşünülmektedir (NATO, 2022b). Ortak standartlar, küresel savunma endüstrileri açısından pozitif dışsallıklar meydana getirmekte ve üye olmayan ülkelerdeki tedarikçiler için dahi verimlilik, güvenlik ve işbirliği şeklinde faydalar sağlamaktadır.

Toplam savunma çıktısının, farklı ülkelerin katkılarından oluştuğu bir ittifak için en önemli hususlardan biri de lojistik risklerin azaltılmasıdır.

Burada lojistik kavramı, savunma ve askeri operasyonlarda konuşlu kuvvetlere ekipman, mühimmat, yedek parça, bakım hizmetleri, yakıt, nakliye gibi görevlerini etkili bir şekilde icra edebilmeleri için gerekli tüm destekleri sağlayan sistemleri ifade etmektedir. Mütteliklerin ortak hareketlarda kullanılacak ekipmanlar için uyumsuz yedek parça ve mühimmat kullanması, lojistik açıdan risk teşkil etmekte ve operasyonel etkinliği sınırlandırmaktadır. Standardizasyon anlaşmaları lojistik risklerin azaltılmasına, ittifakın operasyonel gücünün artmasına ve ortak üretim kapasitesinin optimize edilmesine imkân tanımaktadır (Ford ve Gould, 2019). Bu sebeple NATO, ittifak genelinde silah, ekipman ve araçların standardizasyonu ve ortak hareket kabiliyetinin artırılması için sürekli bir çaba içerisinde (Kapstein, 2002).

NATO'nun küresel ölçekte pozitif dışsallık yayan bir başka girişimi ise siber güvenlik ve uzay çalışmalarıdır. Bu doğrultuda, Müşterek Siber Savunma Mükemmeliyet Merkezi (Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, CCDCOE) ve Ramstein Hava Üssü'nde bir uzay merkezi kurulması gibi girişimler NATO'nun savunma ve güvenlikle ilgili yeni perspektiflere açık olduğunu göstermektedir (Tosbotn ve Cusumano, 2019; Bellasio ve Silfversten, 2020). Ayrıca, geliştirilen erken uyarı sistemleri ve dayanıklılık stratejileri, küresel dijital altyapının siber güvenliğine de katkı sağlamaktadır (Rugge, 2012; Corcheş ve Petrescu, 2025).

2.3. Kolektif Hareket Problemi ve Mali Yük Paylaşımı

NATO'nun savunma ve güvenlik alanındaki başarılı faaliyetleri ve yaydığı pozitif dışsallıklara rağmen, küresel kamusal malların doğasında yer alan kolektif karar alma ve ortak hareket problemleri ile yük paylaşımı ve finansman sorunları hâlâ sürmektedir. Kolektif savunma hizmeti sunan ittifaklarda üyelerin katkılarının GSYH'leriyle ters orantılı şekilde hareket edeceği, küçük ülkelerin milli gelirleri arttıkça savunma için ayıracakları payı düşürecekleri ve en ağır yükün bazı büyük ülkeler tarafından karşılanması beklentisine girileceği, konuyla ilgili ilk çalışmalardan bu yana sürekli gündeme getirilmektedir (Olson ve Zeckhauser, 1966; Oneal ve Diehl, 1994; Plümer ve Neumayer, 2015).

Akademik çalışmalarda, NATO kapsamındaki bedavacılık problemine sıklıkla vurgu yapılmaktadır. Olson ve Zeckhauser (1966), ittifak içerisindeki büyük devletlerin başlangıçtan itibaren orantısız bir mali yüke katlandığını belirtirken, Kim ve Sandler (2020) küçük devletlerin büyük ve zengin müttelikleri bir bakıma sömürdüğünü öne sürmektedir. Benzer şekilde, Fang ve Ramsay (2010) ise savunma ve güvenlik hizmeti sunan NATO benzeri

ittifaklarda, en ağır maliyete ittifakın kurulmasında başat rol oynayan üyenin (initiator member) katlanacağını ve ABD'nin yaşadığı durumun bunun ispatı olduğunu iddia etmektedir. Diğer taraftan Pedersen vd. (2023) tartışmalara farklı bir perspektif getirmekte, ittifakın küçük üyelerinin, büyük üyeler kadar mali yüke katlanmasalar dahi NATO faaliyetlerinin siyasi meşruiyet kazanması ve askeri operasyonlara üst desteği sunulması bakımından önemli bir işlev gördüklerini ifade etmektedir. Ayrıca, küçük müttefikler her ne kadar bedavacılık eğiliminde olsalar da bazı seçici teşvik uygulamaları sayesinde bu eğilimlerinin azalacağı belirtilmektedir (Pedersen vd., 2023).

NATO, mali yük paylaşımını ülkelerin milli gelirleriyle orantılı, kabul edilebilir bir dengeye oturtmak için üyelere yönelik bazı harcama kıstasları getirmiştir. 2014 Galler Zirvesi'nde kabul edilen '2/20' kuralı ile başlayan süreç, yük paylaşımının yanı sıra eksik sunum problemine de çözüm getirmeyi amaçlamaktadır. Buna göre müttefikler, kararın kabulünden itibaren en geç on yıl içerisinde savunma harcamalarını GSYH'lerinin %2'sine çıkaracaklarını, bu harcamalar içerisinde AR-GE ve ekipman payını ise %20'nin altına düşürmeyeceklerini taahhüt etmişlerdir (NATO, 2014). 2023 Vilnius Zirvesi'nde %2 kuralının esasında 'en az %2' anlamına geldiğine vurgu yapılmış (NATO, 2023), 2024 Washington Zirvesi'nde ise müttefiklerin savunma harcamalarını %2 kuralının çok daha üzerine çıkarmaları gerektiğine dikkat çekilmiştir (NATO, 2024a). Son olarak 2025 Lahey Zirvesi'nde müttefiklerin, savunma ve güvenlik harcamalarını 10 yıl içerisinde GSYH'lerinin %5'inin altına düşmeyecek şekilde artırmaları kararı alınmıştır (NATO, 2025a).

NATO'nun harcama kıstasları, savunma alanında kolektif hareket sorunlarını çözmek üzere tasarlanmış kurumsal bir strateji olup müttefiklerin kendi kendilerini bağladıkları bir taahhüt (self-binding commitment) niteliğindedir. İttifak üyeleri arasında yapılacak mukayeselerin harcama kıstaslarına uyumu artırarak yük paylaşımı, koordinasyon ve karşılıklı güvenceyle ilgili zorlukların aşılmasına yardımcı olacağı düşünülmektedir (Müller, 2022). Burada üye devletlerin, niçin kendi kendilerini esasen kabul edilmesi zorunlu olmayan bazı kıstaslarla taahhüt altına aldıkları merak edilebilir. NATO gibi savunma ittifaklarında, ülkelerin güvenlik tehditleri karşısındaki kırılganlıkları, kolektif savunmayla ilgili taahhütte bulunma isteğini ve uyum derecesini artırmaktadır (Becker vd., 2025). Ayrıca bu tür harcama kıstasları, bir tür 'yarı-mali kural' vasfına bürünerek stratejik savunma yatırımlarının artırılması ve kolektif faydaların mali yükünün paylaştırılması açısından da önem arz etmektedir. Sonuç olarak harcama kıstasları, kamusal malların finansmanı konusundaki kadim problemlerden biri olan ve NATO'da

kuruluşundan bu yana devam eden bedavacılık endişelerini ve eksik sunum problemini gidermeyi amaçlamaktadır (Alozious, 2022).

2.4. Küresel Yayılma Etkileri ve Pozitif Dışsallıklar

NATO'nun caydırıcılık gücü ve istikrara yönelik faaliyetlerinin etkileri, ittifakın coğrafi sınırlarını temsil eden Avrupa-Atlantik bölgesinin çok ötesine uzanmakta ve küresel ölçekte pozitif dışsallıklar meydana getirmektedir. Örneğin, Akdeniz ve Afrika Boynuzu'ndaki deniz operasyonları, uluslararası ticaret ve nakliye rotalarını güvence altına alarak enerji kaynaklarının ve malların serbest dolaşımını kolaylaştırmaktadır (Winn ve Lewis, 2017; Shukri, 2019). Bu misyonlar, korsanlık faaliyetlerini engelleyerek dünya ticaretinde aksaklık yaşanmasının önüne geçmekte ve küresel ekonomi için ciddi bir kamusal fayda sağlamaktadır.

NATO'nun, afet yardımlarından Birleşmiş Milletler faaliyetlerinin desteklenmesine kadar uzanan boyutlardaki girişimleri, uluslararası kriz yönetiminde üstlenmiş olduğu rolü yansıtmaktadır. İttifakın kriz yönetimindeki etkisine güncel bir örnek ise Avrupa-Atlantik Afet Müdahale Koordinasyon Merkezi'nin COVID-19 sürecinde sağlamış olduğu sınır ötesi lojistik destek ve tıbbi yardım hizmetidir (NATO, 2021). Bu tür faaliyetler, ittifakın geleneksel savunma ve güvenlik fonksiyonlarını aşan boyutlarda bir kamusal mal ve hizmet üretme kapasitesine sahip olduğunu göstermektedir.

Ayrıca, NATO'nun Birleşmiş Milletler'in yanı sıra Hint-Pasifik partnerler olarak nitelendirilen Güney Kore, Japonya, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi ülkelerle kurduğu ortaklıklar, kamusal mal tedarikinin coğrafi kapsamını genişletmektedir (Flockhart, 2014; Moore, 2025). İttifak, bu ve benzeri ağlar aracılığıyla barışı, ticareti ve beşeri güvenliği destekleyerek uluslararası sistemin düzen ve istikrarına katkı sağlamaktadır.

2.5. Teorik Değerlendirmeler

Küresel kamusal mallar perspektifinden bakıldığında, NATO'nun başlangıçta bölgesel savunma ve güvenlik için tasarlanmış bir ittifaktan, küresel istikrar açısından önemli etkiler ortaya çıkaran bir mekanizmaya evrildiği görülmektedir. Maliye teorisinde kamusal malların optimum sunum ölçeğinin yakalanması ve finansman problemlerinin çözüme kavuşturulması, ulusal seviyede dahi en sıkıntılı alanlardan biridir. Kamusal malın sunum ölçeği genişleyip uluslararası, bölgesel ve hele hele küresel boyuta ulaştığında bu sıkıntılar da had seviyeye çıkmaktadır. Çünkü ulusal seviyede, en nihayetinde sosyal planlayıcı olan devlet, kamu gücüne dayanarak sunum ölçeği ve finansman sorununa ideal olmasa dahi bir çözüm getirmektedir.

Halbuki uluslararası sistemin anarşik yapısının doğal bir sonucu olarak küresel seviyede devlete eş değer bir otorite mevcut olmadığı için küresel kamusal malların sunumunda sosyal planlama ve vergilendirme yaklaşımı geçerli değildir.

Bu noktadan hareketle, küresel kamusal malların sunumu ve finansmanı için havuç-sopa mekanizmasına dayalı teşvikler ve yaptırımlar, ahde vefa ilkesini esas alan taahhütler ve hegemonya yaklaşımları gibi birçok öneri geliştirilmiş, ancak tamamı büyük ölçüde soyut kalmıştır. Mevzubahis bu önerilerin çevre kirliliği ve iklim değişikliğiyle mücadele, bulaşıcı hastalıkların engellenmesi, yoksulluğun ve gelir dağılımının azaltılması gibi diğer küresel kamusal mallarla ilgili başarılı sonuçlar verdiği söylenemez. Ancak NATO'nun üye ülkelerin harcama taahhütlerine, akran değerlendirme ve itibar baskısı mekanizmalarına dayalı finansman yaklaşımı, sunulan hizmet ve faydaları kısmen kulüp malı, kısmen tam kamusal mal niteliğine büründürebilme becerisi, en azından savunma ve güvenlik formundaki küresel kamusal malların sunumunda bedavacılık ve kolektif hareket problemine nispi bir çözüm getirmiştir.

İttifak kapsamında faydası genele yayılan kolektif savunma ve güvenlik hizmetleri ile ayrıcalıklı üyelik hakları kapsamındaki faydaların bir arada bulunması, NATO'nun 'karma ürün ittifakı' olarak nitelendirilmesine yol açmıştır. Bu sebeple bazı hizmetler tam kamusal mal kategorisinde, bazı hizmetler ise kulüp malı kategorisinde değerlendirilmekle beraber ittifakın, bütünüyle bir 'kulüp' kabul edilmesi de yanlış olmayacaktır. Zira NATO, başlangıçta Sovyetler Birliği ve Doğu Blokuna karşı bir savunma örgütü şeklinde teşkilatlanmış ve üyelik yapısı da bu doğrultuda oluşturulmuş olsa da 1990'larda Demir Perde'nin yıkılmasından sonra yeni bir savunma ve güvenlik çerçevesi belirleyerek genişlemeye devam etmiş ve sürekli büyüyen bir kulüp haline gelmiştir.

Özetlemek gerekirse, NATO'nun savunma ve güvenlik hizmetleri bölgesel ve küresel faydaların bir arada yer aldığı karmaşık bir yapıya sahiptir. Ancak bu hizmetlerin kamusal mal niteliği tartışmasızdır. Caydırıcılık, kriz yönetimi ve işbirliğine dayalı savunma ve güvenlik çerçevesi, ittifakın coğrafi sınırlarını aşan ve uluslararası sisteminin istikrarına katkı sunan dışsalıklar yaymaktadır. Bedavacılık ve kolektif hareket sorununa nispi bir çözüm getirilmiş olsa da sürekli değişen şartlar içerisinde ilave tedbirlere ve üyeler arasındaki asimetrik katkı sorununu çözecek yeni yöntemlere duyulan ihtiyaç devam etmektedir. Çalışmanın bir sonraki bölümünde bu sorunların çözümü ve uluslararası savunma ve güvenlik mimarisinin sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması için NATO tarafından atılan ve atılması gereken adımlar daha detaylı olarak ele alınacaktır.

3. Harcama Taahhütlerinin Kapsamı ve Etkileri

3.1. Jeopolitik Riskler ve Harcama Kıstasları

NATO'nun savunma harcamalarına yaklaşımı son on yıllık periyotta köklü bir dönüşüm geçirmiştir. İttifakın İngiltere'nin ev sahipliğinde düzenlenen '2014 Galler Zirvesi' akabinde yayınlanan bildirgesinde, müttefiklerin 10 yıl içerisinde GSYH'lerinin %2'sini savunma harcamalarına, savunma harcamalarının %20'sini ise teçhizat, ekipman ve AR-GE'ye ayırmayı taahhüt ettiklerinin açıklanması bir dönüm noktası kabul edilmiştir (NATO, 2014). Bu adım, 2008 Küresel Finans Krizi'nin etkileriyle savunma harcamalarının kamu bütçeleri içerisindeki payının düşmesine ve Doğu Avrupa ve Orta Doğu'daki artan istikrarsızlıklara karşı bir cevap olarak değerlendirilmiştir (Techau, 2015). İlâveten, harcama sınırlarının ittifak içerisinde öteden beri devam eden mali yük paylaşımı ve bedavacılık hakkındaki endişeleri de hafifleteceği öne sürülmüştür. Ancak yapılan çalışmalar, özellikle Rusya tehdidinin üyeleri savunma alanındaki harcama ve yatırımlarını artırmaya sevk etse de yük paylaşımı ve bedavacılık problemlerinin devam ettiğine dikkat çekmektedir (Kim ve Sandler, 2020; Haesebrouck, 2022).

Galler Zirvesi'nde NATO'nun ortak güvenlik üretimine bireysel katkıların artırılması için ölçülebilir hedefler belirlenmiş ve kolektif eylem sorununa kurumsal bir çözüm getirilmesi amaçlanmıştır. Nitekim 2014 yılında %2 kuralı yalnızca ABD, İngiltere ve Yunanistan tarafından sağlanırken, 2024 yılında 18 üye bu kritere uygun hale gelmiştir. Benzer bir durum %20 kriteri için de geçerli olup bu kriteri sağlayan üye sayısı 2014 yılında 8 iken, 2024 yılı itibarıyla 28'e çıkmıştır (NATO, 2025b).

Galler Zirvesi'nde kabul edilen kıstaslar, başlangıçtaki olumsuz beklentilerin aksine hızla karşılanmaya başlamıştır. Ancak kısa süre içerisinde özellikle %2 kriterinin hem ittifakın caydırıcılık gücünün artırılması hem de mali yük paylaşımı ve bedavacılık sorunlarının çözümü için yeterli olmayacağı anlaşılmıştır. Bu sebeple 2023 yılında Litvanya'nın ev sahipliğinde düzenlenen Vilnius Zirvesi'nde %2 kuralının bire bir uygulanması gereken bir oran değil aşılması gereken asgari bir sınır olduğu vurgulanarak bu kriter 'en az %2' şeklinde değiştirilmiştir (NATO, 2023). Bildiride NATO'nun artan küresel tehditler karşısında caydırıcılık kapasitesinin ve operasyonel kabiliyetlerinin geliştirilmesi için savunma alanındaki inovatif yatırımların artırılması gerektiğine dikkat çekilmiştir.

Normal şartlar altında birkaç yılda bir gerçekleştirilen NATO zirveleri, Rusya ve Ukrayna Savaşının şiddetlenmesi ve artan jeopolitik riskler nedeniyle daha sık yapılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda NATO üyeleri

2023 Vilnius Zirvesini takiben 2024 yılında ABD'nin ev sahipliğinde Washington Zirvesi'nde bir araya gelmişlerdir. Zirve sonrası açıklanan bildiride, Vilnius Zirvesi'nde kabul edilen 'en az %2' kriterinin de üzerine çıkılması kararlaştırılmıştır. İttifak, üye ülkeleri mühimmat stoklarını yeniden inşa etmeye ve endüstriyel kapasitelerini artırmaya çağırmış ve tüm üyelere, üst düzey yetenekler bakımından aralarındaki açıkları hızla kapatmaları tavsiyesinde bulunmuştur (NATO, 2024a). Washington Bildirgesi, savunma harcamalarını daha geniş makroekonomik ve endüstriyel politikalarla ilişkilendirerek, savunma ve güvenlik alanında endüstriyel üretimin güçlendirilmesi için %2'nin ötesine geçen çok yıllık harcama taahhütlerine ihtiyaç olduğunun altını çizmiştir.

Son olarak, Hollanda'nın ev sahipliğinde Haziran 2025'te düzenlenen Lahey Zirvesi'nde müttefikler 2035 yılına kadar hayata geçirecekleri çok daha iddialı bir taahhüt süreci başlatarak GSYH'lerinin %5'ni savunma ihtiyaçlarına ve güvenlikle ilgili harcamalara ayırmayı kabul etmişlerdir. Bu çerçevede GSYH'nin %3.5'inin NATO hedefleriyle uyumlu temel savunma gereksinimlerini finanse etmesi, ek %1.5'lik bir kısmın ise siber savunma, altyapı güvenliği, dayanıklılık, endüstriyel güçlendirme gibi alanlara yönlendirilmesi kararlaştırılmıştır. Hibrit saldırılardan tedarik zinciri zafiyetlerine kadar varan yeni tehditler nedeniyle ittifakın savunma ve güvenliği için geleneksel yöntem ve araçların yeterli olmayacağının anlaşılması, savunma harcamalarındaki bu genişlemenin gerekçesini teşkil etmektedir (NATO, 2025c)

Galler'den Lahey'e uzanan yaklaşık on yıllık periyod, NATO'nun savunma ve güvenlik çerçevesinde kademeli bir değişimi temsil etmektedir. Başlangıçta üye ülkelerin gönüllü harcama taahhütleriyle başlayan süreç, şeffaflık ve akran baskısı ile şekillenen bir tür gayri resmi norma dönüşmüştür. NATO'nun üyelerin milli bütçeleri üzerinde zorlayıcı bir otoritesi olmasa da harcama kıstaslarının kurumsallaştırılması, bu kurallara bir tür yarı mali kural işlevi kazandırmıştır.

3.2. Harcama Kıstaslarının Arkasındaki Mantık

Harcama kıstaslarının çeşitli ekonomik ve siyasi işlevleri bulunmaktadır. Kamusal malların finansmanı açısından bakıldığında, bu kuralların kolektif savunma ve güvenlikle ilgili eksik sunum ve bedavacılık sorununun aşılması ve müttefikler arasında yük paylaşımının dengelenmesi için tasarlanan bir koordinasyon aracı olduğu anlaşılmaktadır. Harcama kıstasları sayesinde ortak bir harcama tabanı oluşturularak, bazı üyelerin kendi savunma harcamalarını düşük tutup diğer ülkelerin savunma güçleri üzerinden fayda

elde etmelerinin önüne geçilmeye çalışılmakta, böylece, bedavacılık sorununa kısmi de olsa bir çözüm getirilmektedir.

Siyasi açıdan bakıldığında ise harcama taahhütleri müttefikler arasındaki güven ve dayanışmanın bir göstergesi kabul edilmektedir. Bazı üyelerin taahhütlerine riayet etmemesi ittifakın caydırıcı gücünü zayıflatmaktadır. Bu sebeple, NATO içerisinde savunma harcamaları en yüksek ülke konumunda olan ABD ile nispeten düşük harcama miktarına sahip Avrupa ülkeleri arasında zaman zaman sürüşmeler yaşanmaktadır (Oztig, 2020; Aloziuous, 2022). Bu sebeple, Galler Zirvesi'nden itibaren gelişen harcama kıstaslarının açık ve ölçülebilir olması, en azından müttefikler arası karşılaştırmalarının daha gerçekçi ve ülkelerin potansiyellerine uygun olarak yapılmasını sağlayacaktır.

Diğer taraftan, harcama kıstaslarının çıktı odaklı değil girdi odaklı bir yapıya sahip oldukları ve mevcut halleriyle işlevlerinin çok sınırlı kalacağı şeklinde eleştiriler yöneltilmektedir. Bu doğrultuda, savunma ve güvenlik formundaki bir kamusal malın etkinliğinin, toplam harcama tutarından ziyade fonların 'teyakkuz', 'modernizasyon' ve 'inovasyon' gibi alanlara nasıl tahsis edildiğine bağlı olduğu öne sürülmektedir (Hartley, 2024). Eleştirilerin haklılık payı olmakla beraber NATO'nun, harcamaların tahsisi konusunu tamamen göz ardı ettiği söylenemez. Zira %2 kuralını tamamlayıcı bir kriter olarak %20 ekipman ve AR-GE şartının getirilmesi, %5 kuralının ise %3.5 ve %1.5 şeklinde iki kademeli bir yapıda olması, tahsis endişelerinin kısmi de olsa dikkate alındığını göstermektedir.

Bir başka eleştiri ise harcama kurallarının, üyelerin kalkınma ve dış tehdit seviyeleri gibi önemli faktörleri göz ardı ettiği için etik açıdan kusurlu olduğudur (Rubin, 2023). Bu eleştiri gerçekten önemli bir noktaya temas etmektedir. Çünkü harcama kuralları, ittifak üyeleri arasında karşı karşıya oldukları jeopolitik riskler açısından bir ayırım yapmamaktadır. Halbuki coğrafi ve siyasi konumu bakımından savunma ve caydırıcılık gücüne daha fazla ihtiyaç duyan bir üye ile saldırıya uğrama riski çok düşük bir üyenin aynı harcama kurallarına tabi olması adil değildir.

Özetle, NATO'nun harcama kuralları, müttefiklerin harcamaları üzerinde miktar ve bileşim kısıtı şeklinde ikili bir etki yaratarak savunma ve güvenlik formundaki küresel kamusal bir malın optimum sunum seviyesini yakalamaya çalışmaktadır. Üye ülkelerin GSYH'lerinin belirli oranını savunma harcamalarına ayırmaları miktar kısıtını, bu harcamalarının belirli bir oranının bazı özellikli alanlara tahsis edilmesi ise bileşim kısıtını temsil etmekte, böylece hem ilgili malın yeterli miktarda üretimi hem de doğru yatırım karışımının sağlanması hedeflenmektedir. NATO, harcama kıstasları vasıtasıyla, kamusal mal ve hizmet sunumu gerçekleştiren tüm sistemlerde

olduğu gibi, mali girdilerle savunma ve güvenlik çıktılarını uyumlu hale getirme uğraşındadır.

3.3. Toplam Savunma Harcamaları ve Üyelerin Kriterlere Uyumu

Toplam 32 üyesi bulunan NATO, üye ülkelerin savunma harcamalarına ilişkin bilgileri düzenli olarak toplamakta ve yayınlamaktadır. Her üye ülkenin savunma bakanlığı, harcamalara ilişkin mevcut rakamlar ile gelecek yıllara dair tahminlerini karşılaştırılan bir standart içerisinde NATO'ya sunmaktadır.

Yıllık harcama raporları, özellikle 2022 yılında Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı akabinde üye ülkelerin savunma harcamalarını önemli ölçüde artırdıklarını ve bu sebeple harcama kıstaslarına uyumun ciddi bir ivme kazandığını göstermektedir. Örneğin, 2014'te %2 kriterini sağlayan 3 üye mevcut iken bu sayı 2022 yılına kadar ancak 7'ye yükselmiştir. Rusya tehdidinin ciddi bir boyuta gelmesiyle 2023 yılında 10 üye, 2024 yılında 18 üye, 2025 yılında ise tüm üyeler %2 şartını sağlar hale gelmiştir (NATO, 2025b). Harcama rakamlarındaki artış, bilhassa jeopolitik risklerin ve tehdit algısının yüksek olduğu Doğu ve Kuzey Avrupa bölgesindeki ittifak üyelerinde daha belirgindir.

NATO verilerine göre, 2014 sonrasında müttefiklerin toplam savunma harcamalarındaki reel artışlar yıllara göre genellikle %2 ila %4 arasında değişen oranlarda dalgalanmakta iken 2023 yılında bir önceki yıla oranla % 9.3'lük sert bir yükselme olmuştur. Rusya-Ukrayna Savaşı'nın şiddetlenmesi, müttefiklerin tehdit algılarının yoğunlaşmasına neden olmuş ve toplam savunma harcamalarındaki yıllık reel artış 2024'te %18.6'ya çıkmıştır. 2025 yılı oranları henüz kesinleşmemiş olmakla beraber şu ana kadar gelen veriler %15 ila %20'lik bir artış olacağı yönündedir (NATO, 2025b).

NATO üyelerinin toplam savunma harcamalarındaki değişimi miktar olarak ifade etmek gerekirse 2014 yılında 1 trilyon dolar civarında olup, 2022'ye kadar 1.1 trilyon dolar seviyelerine ulaşmış, 2023'ten itibaren hızlı bir artış göstererek 2024-2025 döneminde yıllık 1.5 trilyon dolar civarında seyretmiştir. Üye ülkelerin bireysel savunma harcamalarına bakıldığında ise toplam harcamalarının neredeyse 1 trilyon dolarlık kısmının ABD tarafından gerçekleştirildiği, geriye kalan tüm ülkelerin savunma harcamaları bir araya geldiğinde dahi ABD'nin harcamasının ancak yarısından biraz fazlasına ulaşabildiği görülmektedir (NATO, 2025b). Bu rakamlar esasen NATO kapsamında yük paylaşımı ve bedavacılık tartışmalarının niçin sürekli devam ettiğini de açıklamaktadır.

NATO, Avrupa-Atlantik ekseninde yer alan ülkelerden oluşmaktadır. Atlantik ekseninde sadece ABD ve Kanada yer almakta iken geriye kalan yeler Avrupa lkeleridir. Ancak NATO'nun mali yükünün ağırlıklı olarak ABD tarafından karşılanması nedeniyle, sınıflandırma ve değerlendirmelerde Kanada genellikle Avrupa eksenini ile birlikte ele alınmakta ve Atlantik eksenini ile sadece ABD kastedilmektedir. İttifak yelerinin, Atlantik Okyanusu'nun iki kenarında konumlanmış olmasından hareketle Kanada ve Avrupa ile ABD'nin savunma harcamaları arasındaki fark 'transatlantik açık' olarak ifade edilmekte ve bu açığın artması ya da azalması yk paylaşımındaki iyileşme ya da kötüleşmenin bir göstergesi olarak kabul edilmektedir.

Son dönemde artan jeopolitik riskler, Kanada ve Avrupa'da savunma harcamalarının artmasını ve transatlantik açığın daralmasını sağlamıştır. 2014'te Kanada ve Avrupa ekseninin toplam savunma harcamaları ABD'nin yaklaşık dörtte birine denk gelirken, bu oran 2024-2025 döneminde neredeyse yarı yarıya olacak şekilde değişmiş ve açık küçülmüştür (NATO, 2025b). Transatlantik açığın kısa ve orta vadede kapanmasının mümkün olmaması bir tarafa, bu açık uzun vadede kapansa dahi 'diğer tüm üyeler eşittir ABD' gibi bir denklem ortaya çıkacağı için NATO içerisinde yük paylaşımı ve bedavacılık tartışmalarının devam edeceği aşıkardır.

Nitekim, mttetiklerin harcama eğilimlerindeki tüm olumlu değişime rağmen bazı yüksek gelirli ülkelerin performansları beklentilerin altında kalmaktadır. Örneğin İtalya, İspanya, Belçika ve Kanada gibi lkeler yüksek milli gelir seviyelerine rağmen 2024'te %2 sınırının altında kalırlarken, 2025 yılı itibariyle ise ancak sınırda bulunmaktadırlar. Ayrıca Almanya ve Fransa gibi Avrupa'nın önde gelen ülkeleri 2024-2025 dönemi itibariyle yıllık %2 kriterini tam sınırda sağlasalar da potansiyellerinin çok gerisindedirler. Diğer taraftan, coğrafik konumları itibariyle Rusya'dan gelen tehditlerin etkisinin daha yoğun hissedildiği Estonya, Polonya, Litvanya ve Letonya gibi Doğu Avrupa lkeleri ile Norveç ve Danimarka gibi İskandinav lkeleri %2 sınırının çok üzerine çıkarak ABD ile birlikte en iyi performans sağlayan üyeler olarak öne ıkılmaktadırlar (NATO, 2025b).

Mttetiklerin %20 ekipman ve AR-GE kriterine uyumları ise %2 kriterine göre çok daha iyidir. ye ülkelerin neredeyse tamamının 2024-2025 dönemi itibariyle %20 sınırının çok üzerine çıkması donanım, modernizasyon ve inovatif yatırımların öneminin kavrandığını göstermektedir. ye ülkelerin 2025 yılında kabul edilen %5 kuralına ne ölçüde uyacaklarını ise zaman gösterecektir.

3.4. Harcama Kurallarının Ekonomik ve Mali Etkileri

Müttefiklerin harcama taahhütlerinin güvenlik garantileri dışında önemli makroekonomik etkileri bulunmaktadır. NATO tarafından yapılan açıklamalarda, savunma harcamalarının güvenlik boyutuna ilaveten endüstriyel politika aracı niteliğine de vurgu yapılmaktadır. Üye ülkelerin her türlü dış tehdide karşı teyakkuz seviyeleri (hazır bulunuşluluğu) endüstriyel kapasite, teknolojik inovasyon ve istihdam yaratma güçleriyle ilişkilendirilmektedir. Bu doğrultuda Vilnius Zirvesi'nde kabul edilen NATO Savunma Üretimi Eylem Planı (Defence Production Action Plan, DPAP) ve Washington Zirvesi'nde kabul edilen Endüstriyel Kapasite Genişletme Taahhüdü (Industrial Capacity Expansion Pledge, ICEP) müttefiklerin savunma üretimlerinin koordinasyonunu, tedarik zinciri darboğazlarının aşılmasını ve savunma sanayii yatırımlarının teşvikini amaçlamaktadır (NATO, 2024b; NATO, 2025a).

Yukarıdaki girişimlerin, son dönemdeki küresel istikrarsızlıkların ortaya çıkardığı bazı zayıflıkları da gidermesi beklenmektedir. Çünkü Rusya-Ukrayna Savaşı, ittifakın savunma sanayii kapasitesinin, uzun süreli ve yüksek yoğunluklu bir çatışma ortamında ani üretim artışları için yetersiz olduğunu göstermiştir (Aries vd., 2023). NATO, yukarıda ifade edilen girişimlerle uzun dönemli talep sinyalleri göndererek, özel sektörün mühimmat, hava savunma sistemleri ve füze üretimi gibi stratejik alanlara yatırım yapmasını teşvik etmeye çalışmaktadır (Calcara vd., 2023). Kamu finansman politikaları açısından tüketime dayalı bir harcama modeli yerine, kapasite artışına dayalı bir modeli yansıtan bu süreç neticesinde, ittifak genelinde savunma ve güvenlik formundaki kamusal malların arz güvenliğinin sağlanacağı düşünülmektedir (Guiberteau vd., 2024).

Savunma harcamalarındaki artışların ittifak üyeleri üzerinde mali açıdan bazı olumsuzluklara sebep olabileceğine yönelik çekinceler mevcuttur. Üye ülkelerin savunma harcamalarının, harcama taahhütlerine bağlı olarak sürekli artmasının, özellikle dar mali alana sahip ekonomilerde eğitim, sağlık ve çevre gibi kamusal mal ve hizmetlerin finansmanına ayrılacak kaynakları azaltmasından ve eksik sunum problemine yol açmasından endişe edilmektedir. Diğer taraftan, savunma harcamalarının 'teknolojik yayılma etkileri' (technological spillovers) ve 'çift amaçlı kullanım' (dual use) gibi tamamlayıcı etkiler yaratarak genel verimliliği artırabileceği de dile getirilmektedir. Örneğin, siber güvenlik, yapay zeka ve uzay araştırmalarına yönelik yatırımların savunma ve güvenlik alanlarının dışına taşan pozitif dışsallıklar oluşturarak ekonomideki diğer sektörlerin gelişmesine de katkı sunabileceği öne sürülmektedir (Sanusi ve Adeeko, 2025; Khan vd., 2025).

3.5. Ŗeffaflık Mekanizması ve YumuŖak G Etkisi

Uluslararası kuruluŖların en byk açmazlarından birisi, ye ülkelerin alınan kararlara uymalarının sağlanması, uymayanlara ise yaptırım uygulanması konusudur. NATO'nun kurumsal mimarisi içerisinde, harcama kurallarına riayet etmeyen ye ülkelere yönelik herhangi bir somut yaptırım mevcut değildir. Ancak bu eksikliğin giderilmesi için Ŗeffaflık ve itibar baskısı gibi yumuŖak g araçlarından faydalanılmaktadır. Bu doğrultuda, savunma harcamalarının NATO tarafından düzenli olarak paylaŖılması, böylece harcama alt sınırlarına riayet etmeyen üyeler üzerinde kamuoyu denetimi ve itibar baskısı yaratılması suretiyle uyumun teŖvik edilmesi amaçlanmaktadır (Becker, 2024).

Ŗeffaflık mekanizması, aynı zamanda ye devletlerin vergi mükelleflerine karŖı hesap verebilirliğini de kolaylaŖtırmaktadır. NATO, tüm üyelerin savunma harcamalarını karŖılaŖtırmalı tablolar halinde yayınladığında, hkmetler, savunma harcaması artıŖlarını tek taraflı askeri geniŖlemelere değil, ortak bir fayda ve amaca katkı olarak gerekelendirip kamuoyundan gelen tepkileri daha rahat yatıŖtırabilmektedirler.

3.6. Teorik Değerlendirmeler

NATO'nun savunma harcamalarına iliŖkin düzenlemeleri, kolektif güvenlik ve caydırıcılık formundaki küresel kamusal mallara iliŖkin eksik sunum ve bedavacılık problemlerine pragmatik bir cevap niteliğindedir. 2014 Galler Zirvesi ile baŖlayıp 2023 Vilnius, 2024 Washington ve son olarak 2025 Lahey Zirveleri ile geliŖtirilmeye alıŖılan harcama taahhütleri, NATO bünyesinde kurumsallaŖmıŖ bir mali disipline doğru kademeli ancak kararlı bir sürecin baŖladıėını göstermekte ve ileride baŖka adımların da atılacağına iŖaret etmektedir.

NATO, harcama kuralları ile belirlediği nicel kıstasları nitel hedeflerle iliŖkilendirerek kolektif savunmayı yürütülebilir, ölçülebilir ve sürdürülebilir bir kamusal mal haline dnŖtrme yolunda önemli bir adım atmıŖtır. Söz konusu kuralların bedavacılık güdüsünü engelleyen, ittifakın caydırıcılığını güçlendiren ve daha geniŖ bir perspektifte uluslararası sisteminin istikrarsızlıklara karŖı direncini artıran yarı mali bir mekanizma iŖlevi görmesi beklenmektedir. Ancak tüm bu olumlu beklentilere rağmen yk paylaŖımı, harcama kurallarına uyum, dıŖlama etkileri, harcamaların kapasite artıŖına yansımaları gibi konudaki zorluluklar devam etmektedir.

4. Kolektif Güvenlik Tedarikinde NATO'nun Gelişen Rolü: Tehditler ve Politika Tercihleri

4.1. Küresel İstikrarsızlıklar ve Kolektif Güvenlik Talebi

Bilindiği gibi NATO, 1949 yılında Sovyet yayılmacılığına ve Doğu Blokuna karşı mücadele misyonuyla kurulmuştur. Demir Perde'nin 1980'lerin sonunda yıkılmasını müteakip bu misyonda önemli değişimler olmuş; NATO, dünya genelinde ortaya çıkan bölgesel istikrarsızlıkların giderilmesi ve küresel barış ve istikrarın sağlanması gibi hedefler takip etmeye başlamıştır. Ancak Rusya'nın, ilk olarak, 2008 yılında Güney Osetya üzerinden Gürcistan ile yaşadığı çatışma, ardından 2014 yılında Kırım'ı ve son olarak 2022 yılında Ukrayna'yı işgali, NATO'nun karşı karşıya olduğu uluslararası ortamı önemli ölçüde değiştirmiştir. Özellikle Ukrayna'ya yönelik saldırı, ittifakın Avrupa ekseninde savunma ve güvenlik faaliyetlerine yeniden merkezi bir önem kazandırmıştır. Zira bu saldırı gerek bölgenin gerekse NATO'nun uzun vadeli bir askeri teyakkuz için gerekli kapasite ve yatırımlar bakımından ciddi zafiyet içerisinde olduğunu göstermiştir (Marinov, 2025). Bunun yanında terörizm, siber saldırı ve hibrit savaş gibi olgular ve açık denizler ile uzaydaki hakimiyet mücadelesi de yeni zorluklar ortaya çıkarmıştır (Genini, 2025). Bu çok boyutlu riskler, uluslararası güvenlik ve istikrarın kolektif yatırım ve yönetişime bağlı bir küresel kamusal mal olduğu gerçeğini tekrar gözler önüne sermiştir.

Gelinen noktada NATO'nun stratejik konsepti, bir taraftan Rusya'yı müttefiklerin güvenliğine yönelik en yakın ve en ciddi tehdit olarak algılarken, diğer taraftan Çin'in baskıcı politikaları ve gelişmiş silahların yaygınlaşması gibi sistemik riskleri de dikkate almaktadır (Siposné-Kecskeméthy ve Sipos, 2024; Timakova, 2024). Bu bağlamda, NATO faaliyetlerinin etkileri gittikçe daha küresel hale gelmektedir. Örneğin, Avrupa'nın güvenliği için caydırıcılık gücünün artırılması, dolaylı olarak uluslararası ekonomi ve finans sisteminin istikrarına da katkı sunarken, kriz yönetimi operasyonları ise beşeri maliyetleri ve göç kaynaklı baskıları azaltmaktadır.

NATO'nun karşılaştığı bir başka zorluk ise siber güvenlik, uzay çalışmaları ve yapay zeka gibi teknoloji eksenli gelişmelerin, askeri ve sivil alanlar arasındaki çizgiyi giderek inceltmesidir. Günümüzde uydu ve haberleşme cihazları ile teknolojik altyapılara yönelik saldırılar, dünya çapında kriz yaratma potansiyeline sahip olup bu husus savunma ve güvenlik sorunlarının küresel niteliğini açıkça göstermektedir. Dolayısıyla, NATO'nun misyonu, Avrupa-Atlantik eksenindeki 32 üyenin yer aldığı bir kulübün savunma ve

güvenlik ihtiyaçlarının giderilmesinden küresel istikrarı tehdit eden riskleri yönetmeye doğru gelişmektedir.

4.2. Harcamaların Etkinliği ve Eksik Sunum Probleminin Çözümü

İttifakın geleceği için temel zorluklardan biri, savunma harcamalarındaki nicel artışların hakiki anlamda kapasite artışına dönüştürölmesidir. Örneğin %2 kuralı, toplam savunma yatırımlarını artırmış olsa da gerçek güvenlik çıktısı, kaynakların nasıl kullanıldığına bağlıdır. Mühimmat kıtlığı, hava savunma sistemleri ile füze kalkanlarındaki boşluklar, lojistik ağlarının yetersizliği (Aries, 2023), ittifakın caydırıcılık gücünü temsil eden alanlardaki eksik sunum problemine işaret etmektedir.

Stratejik alanlardaki eksik sunum problemini çözmek için Vilnius Zirvesi'nde kabul edilen DPAP ile üye ölkelerin teyakkuz seviyeleri ve ekipman uyumluluğu bakımından üst seviyelere çıkarılması amaçlanmaktadır (NATO, 2025a). Washington Zirvesi'nde hayata geçirilen ICEP'in ise kritik mühimmat ve teçhizatların teslimat sürelerini kısaltılması beklenmektedir (NATO, 2024b). Bu koordinasyon mekanizmalarının, harcama taahhütleri ile çerçevesi çizilen mali girdileri somut çıktılarla ilişkilendirmesi ve kolektif faydaları artırması hedeflenmektedir.

Meseleye kamusal mallar teorisi perspektifinden bakılırsa, söz konusu koordinasyon mekanizmasının niçin gerekli olduğu daha iyi anlaşılabacaktır. Şöyle ki NATO büyüklüğündeki bir kulüp içerisinde ölkeler birbirinden bağımsız hareket ettiklerinde, ortak hareket edilmesi halinde ulaşılabacak caydırıcılık gücüne hiçbir üyenin tek başına ulaşması mümkün değildir. Çünkü bu durumda, savunma ve güvenlik formundaki bir malın tedarikinde bir tür merkezi olmayan piyasa şartları geçerli olacak ve ittifakın dış tehditlere karşı teyakkuz kabiliyeti ve caydırıcılık etkisi zaafa uğrayacaktır. Kurumsal koordinasyon, ortak fonlama, uzun vadeli sözleşme ve taahhütler ise aksayan yönleri düzeltici mekanizmalar olarak işlev görecektir (Sandler ve Cauley, 1975; Hummel ve Lavoie, 1994).

4.3. Finansman ve Yönetişim Alanındaki Gelişmeler

NATO'nun kurumsal yönetişimi geliştirmeyi amaçlayan adımları, adaletsiz yük paylaşımı ve eksik sunum problemlerinin önüne geçmek için verimli finansman modeli arayışlarının devam ettiğini göstermektedir. İttifakın kuruluş esasları, genel olarak üyelerin kendi milli bütçeleri kapsamında yaptıkları savunma harcamalarına dayansa da faydası bölünemez ihtiyaçların karşılanması için çeşitli finansman yöntemleri geliştirilmiştir. Bunlar, üye ölkelerin doğrudan mali katkılarıyla oluşturulan sivil bütçe, askeri bütçe ve

Güvenlik Yatımları Programı'ndan (NATO Security Investment Programme, NSIP) meydana gelmektedir. İttifakın komuta yapısı, hava ve deniz üssü alt yapıları, uydu iletişim sistemleri, yakıt ikmal boru hatları, kumanda ve kontrol merkezileri söz konusu doğrudan mali katkılarla finanse edilmektedir (NATO, 2025d). Bu yaklaşım, üye ülkelerin bireysel sorumluluklarını kolektif yükümlülüklerle birleştiren iki katmanlı bir finansman modelini yansıtmaktadır.

İlerleyen zamanda, doğrudan finansman modelinin kullanım alanının genişleyeceği ve ittifak üyelerinin bireysel harcama alanlarında kalan hava savunma sistemleri, füze kalkanları, siber güvenlik altyapısı gibi kolektif faydayı destekleyici unsurları da kapsayabileceği düşünülmektedir. Kamusal malların finansmanı açısından bakıldığında, ortak finansman sayesinde bireysel aksiyondan kaynaklı dışsallıkların içselleştirilmesi ve ölçek ekonomisi oluşturularak maliyet avantajı elde edilmesi mümkün görünmektedir (Hartley, 2006; Fiott, 2023).

NATO'nun DPAP ve ICEP gibi ortak tedarik girişimleri, müttefiklerin bireysel katkılarını kolektif koordinasyonla birleştiren hibrit bir modeli temsil etmektedir. Bu düzenlemeler, ayrıcalıklı üyelik avantajlarının daha geniş uluslararası etkilerle bir arada var olduğu küresel kulüp malı yapısına sahiptir. Ayrıca, NATO'nun gelişen sanayi politikası, küresel kamusal mal arzının pratik bir örneğini oluşturmakta ve üyeleri ortak bir hedefi gönüllü olarak desteklemeye teşvik etmek için seçici teşvikler sunmaktadır. Bu teşvikler arasında savunma sanayi sözleşmelerine erişim ve ortak AR-GE projeleri gibi avantajlar bulunmaktadır (Ringsmose, 2015). NATO, ittifak içerisinde iş birliğini artırmak için hem ekonomik hem de teknolojik araçları stratejik biçimde kullanmaktadır.

NATO'da harcama kısıtlarının daha dinamik hale getirilmesi, ittifakın mali yapısının sürdürülebilirliğine katkıda bulunacaktır (Kunertova, 2017). Harcama alt limitlerinin müttefiklerin ekonomik kapasiteleri ve taşıdıkları saldırı riskine göre farklılaştırılması, yük paylaşımının daha adil ve gerçekçi bir temele oturmasını sağlayacaktır (Rubin, 2023). Bu yaklaşım, bilhassa ekonomik durgunluk dönemlerinde müttefiklerin milli bütçeleri üzerinde gereksiz yük oluşmasını engellerken, üye ülkelerin mali katkılarını daha öngörülebilir hale getirecektir. Böyle bir finansman yöntemi disiplinli, uygulanabilir ve uyarlanabilir kurallar öngören modern maliye politikası anlayışıyla da daha uyumludur.

4.4. NATO Sınırlarını Aşan Dışsalılıklar ve İttifak Dış Ortaklıklar

NATO faaliyetlerinin küresel etkileri, farklı uluslararası aktörlerle kurduğu ortaklıklar sayesinde giderek güçlenmektedir. Birleşmiş Milletler'in yanı sıra Japonya, Avustralya, Güney Kore gibi Hint-Pasifik ülkeleriyle yürütölen iş birlikleri, bölgesel sınırları aşan bir güvenlik ağı oluşturmaktadır (Moore, 2025). Bu iş birliği yapıları, kolektif dayanıklılığı artırmakta, kriz yönetimi kapasitesini geliştirmekte ve uluslararası normlara uyumu destekleyerek önemli pozitif dışsalılıklar üretmektedir.

Örneğın, Kızıldeniz'de yürütölen ortak deniz operasyonları ve Afrika Boynuzu açıklarındaki korsanlıkla mücadele görevleri, küresel ticaret için hayati öneme sahip deniz yollarının güvenliğini sağlamaktadır (Kraska, 2009; Bellais, 2013). Benzer şekilde, NATO'nun üye olmayan ülkelerle geliştirdiğı siber savunma iş birlikleri, küresel dijital ekonominin dayanıklılığını güçlendirmektedir (Tikk, 2010; Romaniuk vd. 2021). Bu tür faaliyetler, bölgesel bir ittifakın küresel kamusal mallar perspektifiyle uyumlu biçimde nasıl ek faydalar ortaya çıkarabileceğini göstermektedir.

Bununla birlikte NATO'nun farklı bölgelerdeki partnerlerle kurmuş olduğı işbirliklerinin bazı aktörler üzerinde dışlanmışlık veya aşırı militarizasyon algısı gibi negatif dışsalılıklara sebep olması da mümkündür. Söz konusu bu olumsuz etkilerin doğru yönetilmesi, küresel sistem içerisinde Soğuk Savaş dönemine benzer yeni bloklaşmaların ortaya çıkmaması bakımından önem arz etmektedir. NATO, ortaklık çerçevesini genişletirken, diğerk aktörleri kışkırtmak yerine, silah sistemlerinin sınırlandırılması, afet yardımlarının koordinasyonu ve dijital altyapının korunması gibi politik gerilim yaratma riski düşük konulara ağırlık vermelidir (Breitenbauch, 2024). Ayrıca küresel kamusal malların yönetiminde gözden kaçırılmaması gereken bir husus olan kapsayıcılık ve verimlilik arasındaki dengeye de dikkat edilmelidir. Zira daha fazla devletin ortaklığa dahil edilmesi, kapsayıcılığı artırırken karar alma süreçlerini zorlaştırmak suretiyle verimliliğı azaltabilir.

4.5. Yapısal Problemler

Kolektif savunma ve güvenlikle ilgili tüm olumlu gelişmelere rağmen, NATO, küresel kamusal mallarının etkin ve sürdürülebilir biçimde sunumunu zorlaştıran bir dizi yapısal zorlukla karşı karşıyadır. Bunların başında harcama kıstaslarını da içeren mali taahhütlerin sürdürülebilirliğı gelmektedir. Jeopolitik belirsizlikler, müttefikleri savunma harcamalarını sürekli arttırmaya zorlamakta; bu durum mili bütçeler üzerinde baskı oluşturmaktadır. Ülkelerin kamu politikası önceliklerinde; refah devleti reformlarının finansmanı, dijital dönüşüm, iklim değışikliğiyle mücadele

gibi alternatif alanların önem kazanması, özellikle dış tehdit seviyesi düşük bölgelerde savunma harcamalarına yönelik toplumsal ve siyasi desteği zayıflatabilmektedir (Fay, 2020). Bu bağlamda müttefiklerin harcama taahhütlerinin büyük ölçüde ekonomik ve siyasi konjonktüre bağlı olması, NATO'nun mali dayanıklılığını ve uzun vadeli planlama kapasitesini sınırlandırmaktadır.

Bir diğer zorluk ise müttefiklerin savunma ve güvenlik teknolojileri açısından farklı seviyelerde olmasıdır. Teknolojik bölünmüşlük (technological fragmentation) olarak nitelendirilebilecek bu durum, üye ülkelerin yeni teknolojilere geçiş ve uyum hızının farklı olmasından kaynaklanmakta ve savunma sistemleri arasındaki uyumsuzluğu artırarak NATO'nun operasyonel bütünlüğüne zarar verebilmektedir (Akturan, 2025). Bu sebeple, müttefiklerin inovatif kapasitelerinin artırılması ve birlikte çalışabilirliğin garanti altına alınması için ortak AR-GE faaliyetlerinin ve standardizasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi tavsiye edilmektedir.

Ayrıca NATO'da yük paylaşımıyla ilgili kriterlerin meşruiyeti ile ilgili endişeler de mevcuttur. Üye ülkelerin savunma katkıları arasında ittifakın kuruluşundan bu yana devam eden eşitsizlikler, NATO içerisinde ortak amaç ve hedeflere bağlılığı zedeleyebilmektedir. Bu problemin çözümü için tasarlanan harcama kıstasları, savunma harcamalarının milli gelir içindeki payına odaklandığından, küçük müttefiklerin sağladığı lojistik, istihbarat paylaşımı, eğitim ve üs desteği gibi kalitatif katkılar genellikle göz ardı edilmektedir (Robinson, 2020; Boc, 2022). İttifak dayanışmasının sürdürülebilirliği için bu çeşitlilik arz eden katkı türlerinin kurumsal düzeyde tanınması ve yük paylaşımı kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

Son olarak, NATO'nun, küresel kamusal mal tedarikçisi olarak uzun vadeli etkinliği, büyük ölçüde üye ülke kamuoylarındaki algısına bağlıdır (Wolf, 2014). Savunma harcamalarına yönelik toplumsal desteğin korunması için, bu harcamaların sağladığı caydırıcılık, kriz yönetimi ve uluslararası istikrarın korunması gibi küresel faydaların kamuoyuna şeffaf ve ikna edici bir biçimde aktarılması elzemdir. İttifakın savunma kapasitesinin, sistemik risklere karşı bir tür 'kolektif sigorta mekanizması' (Bellany, 1996) olarak lanse edilmesi, toplumsal meşruiyetin güçlendirilmesine katkı sağlayabilir. Bu yapısal zorlukların aşılması, NATO'nun yönetim mimarisinin, mali koordinasyon mekanizmalarının ve stratejik iletişim yaklaşımlarının sürekli olarak güncellenmesiyle mümkündür.

4.6. Sonuç ve Değerlendirme

NATO'nun savunma harcamaları, sanayi politikaları ve ortaklık mekanizmalarına ilişkin düzenlemeleri, ittifakın kolektif savunma ve güvenlik sunumunda köklü bir dönüşüme işaret etmektedir. 2014 Galler Zirvesi'nde gönüllü bir siyasi taahhüt olarak başlatılan harcama kıstasları, devam eden süreçte daha koordineli ve yarı-mali kural niteliğinde bir sisteme doğru evrilmiştir. Başlangıçtaki girdi odaklı hedeflerden kabiliyet ve sonuç odaklı bir çerçeveye geçiş, ortak finansman araçlarının genişletilmesi, bölgesel ve küresel iş birliği ağlarının derinleştirilmesi NATO'nun kamusal mal arzında yük paylaşımı ve eksik sunum sorunlarını gidermeye yönelik kurumsal bir çaba içerisinde olduğunu göstermektedir. Bu reformlar ayrıca, günümüzün güvenlik tehditlerinin herhangi bir devletin tek başına karşılayabileceği kapasitenin ötesine geçtiğini ve ulusal özerklik ile kolektif sorumluluğu dengeleyen kurumsallaşmış yük paylaşımı mekanizmalarına sahip ittifakları zorunlu kıldığını da ortaya koymaktadır.

Bu doğrultuda, NATO'nun uzun vadeli etkinliğini güçlendirmek için bazı politika tercihlerine öncelik verilmelidir. İlk olarak, üye ülke katkılarının çıktı temelli hale getirilerek kurumsallaştırılması gerekmektedir. Böylece, harcama taahhütlerinin müttefiklerin teyakkuz seviyeleri, mühimmat ve teçhizat yeterlilikleri ile sanayi teslimat takvimleri bakımından gerçek anlamda operasyonel kapasiteye dönüşüp dönüşmediği daha doğru değerlendirilecektir. İkinci olarak, NATO Güvenlik Yatırım Programı vb. gibi ortak finansman modellerinin genişletilmesi, tüm üyelere katkı sağlayan faydası bölünemez nitelikteki projelerin finansmanını kolaylaştırabilir. Bunun yanında, savunma sanayiinde entegrasyonun derinleştirilmesi, ittifakın caydırıcılık gücünün sürekliliği ve tedarik zincirindeki bölünmüşlüğün azaltılması açısından zorunludur.

NATO'nun bir küresel kamusal mal sunucusu olarak kapasitesinin, kurmuş olduğu ortaklıkların sağlamlılığıyla bağlantılı olduğu unutulmamalıdır. Bu doğrultuda Hint-Pasifik ortaklarıyla geliştirilen iş birliklerinin daha geniş coğrafyalara yayılması, ittifakın istikrarlaştıracı gücünü ve dayanıklılığını arttıracaktır. NATO'nun sürdürülebilirliği için en kritik noktalardan biri de mali esnekliktir. Bu bakımdan, harcama kıstaslarının konjonktüre bağlı veya siyasi açıdan sürdürülemez bir yük oluşturması engellenmeli; bunun yerine, ittifakın teyakkuz seviyesinin, ekonomik daralma dönemlerinde dahi korunmasını sağlayacak esnek mali kurallar benimsenmelidir. Ayrıca, NATO'nun üye ülke kamuoyları nezdindeki algı ve meşruiyetine yönelik pozitif bir iletişim yürütülmelidir. İttifakın kısmen küresel tam kamusal mal, kısmen küresel kulüp malı niteliğindeki faaliyetlerinin uluslararası barış ve

istikrar üzerindeki olumlu etkilerinin doğru anlatılması, üye ülkelerin artan savunma harcamalarına toplumsal destek kazandıracaktır.

Son olarak, NATO, stratejik açıdan kritik bir dönemeçten geçmektedir. Üye ülkelerin savunma harcamalarının nicelik ve nitelik itibarıyla artması, endüstriyel ve operasyonel kabiliyetlerin modernizasyonu ve çok taraflı iş birliklerinin genişletilmesi gibi faktörler, rekabetçiliğin giderek arttığı uluslararası sistem içerisinde NATO'yu istikrar sağlayıcı bir güç olarak konumlandırmıştır. Bu rolün uzun vadede sürdürülebilir olması için mali taahhütlerin devamlılığının sağlanması, teknolojik ve endüstriyel kapasitelerin adaptasyonu ve müttefikler arasındaki siyasi uyumun korunması gerekmektedir.

Küresel ölçekte ülkelerin karşılıklı bağımlılığının sürekli derinleştiği günümüz koşullarında, finansal istikrardan iklim değişikliği ile mücadeleye, salgın hastalıkların önlenmesinden uluslararası ulaşım ve iletişim alt yapısına kadar varan boyutlardaki küresel kamusal malların arzı, esasen savunma ve güvenliğin sağladığı barış ve istikrar ortamına bağlıdır. Bu minvalde, ittifakın yönetim mekanizmalarını geliştirmesi, savunma sanayiinde koordinasyonu iyileştirmesi, mali girdileri ölçülebilir çıktılar ile eşleştirerek verimliliği artırması NATO'nun küresel kamusal malların sunumundaki rolünü 21'inci yüzyılda da devam ettirmesine imkan tanıyacaktır.

Kaynaklar

- Akturan, A. (2025). Strategic management of emerging technologies in NATO: A framework for foresight, innovation, and ethical integration. *Bulletin of "Carol I" National Defence University*, 14(3), 221-244.
- Alozious, J. (2022). NATO's two percent guideline: A demand for military expenditure perspective. *Defense and Peace Economics*, 33(4), 475-488.
- Aries, H., Giegerich, B., & Lawrenson, T. (2023). The guns of Europe: Defence-industrial challenges in a time of war. In *Survival: June-July 2023* (pp. 7-23). Routledge.
- Becker, J. (2024). Pledge and forget? Testing the effects of NATO's Wales Pledge on defense investment. *International Studies Perspectives*, 25(4), 490-517.
- Becker, J., Poast, P., & Haesebrouck, T. (2025). Setting targets: Abatement cost, vulnerability, and the agreement of NATO's Wales Pledge on defense investment. *Journal of Peace Research*, 62(4), 863-881.
- Bellais, R. (2013). Fighting piracy and international public goods: The Atalanta experiment in the Horn of Africa V3. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 19(1), 73-101.
- Bellany, I. (1996). Insuring security. *Political Studies*, 44(5), 872-887.
- Bellasio, J., & Silfversten, E. (2020). The impact of new and emerging technologies on the cyber threat landscape and their implications for NATO. *Cyber Threats and NATO 2030: Horizon Scanning and Analysis*, 88.
- Bin, A. (2008). NATO's role in the Mediterranean and broader middle east region. In *Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century* (pp. 725-732). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Boc, Š. (2022). Military burden-sharing within the alliance. *Contemporary Military Challenges*, 24(2), 15-37.
- Breitenbach, H. (2024). NATO as a Military OECD: International security governance in strategic competition. *Global Governance: A Review of Multilateralism and International Organizations*, 30(2), 288-303.
- Calcara, A., Gilli, A., & Gilli, M. (2023). Short-term readiness, long-term innovation: the European defence industry in turbulent times. *Defence Studies*, 23(4), 626-643.
- Corche, A. G., & Petrescu, A. (2025). Enhancing civil resistance in the north atlantic alliance: Strategic approaches and challenges. In *International Conference Knowledge-Based Organization*, 31(1).
- Ducaru, S. D. (2017). The security of critical energy infrastructure in the age of multiple attack vectors: NATO's multi-faceted approach. *Europolicy-Continuity and Change in European Governance*, 11(1), 5-20.

- Fang, S., & Ramsay, K. W. (2010). Outside options and burden sharing in non-binding alliances. *Political Research Quarterly*, 63(1), 188-202.
- Fay, E. M. (2020). Individual and contextual influences on public support for military spending in NATO. *Defence and Peace Economics*, 31(7), 762-785.
- Fiott, D. (2023). Modernising NATO's Defence Infrastructure with EU Funds. In *Survival* 58.2 (pp. 77-93). Routledge.
- Flockhart, T. (2014). Cooperative security: NATO's partnership policy in a changing world. *DIIS Report*. (No. 2014: 01).
- Ford, M., & Gould, A. (2019). Military identities, conventional capability and the politics of NATO standardisation at the beginning of the second cold war, 1970–1980. *The International History Review*.
- Genini, D. (2025). Countering hybrid threats: How NATO must adapt (again) after the war in Ukraine. *New Perspectives. Interdisciplinary Journal of Central & East European Politics and International Relations*, 33(2), 122-149.
- Guiberteau, J., Hellemeier, L., & Schilde, K. (2024). Defense industrial policy in a changing international order: rethinking transatlantic burden-sharing. *Defence Studies*, 24(1), 166-173.
- Haesebrouck, T. (2022). NATO burden sharing after the Wales summit: a generalized set qualitative analysis. *Defence and Peace Economics*, 33(6), 637-654.
- Hartley, K. (2006). Defence industrial policy in a military alliance. *Journal of Peace Research*, 43(4), 473-489.
- Hartley, K. (2024). European Defence Policy: Prospects and Challenges. *Defence and Peace Economics*, 35(4), 504-515.
- Hartley, K., & Sandler, T. (1999). NATO burden-sharing: past and future. *Journal of Peace Research*, 36(6), 665-680.
- Hummel, J. R., & Lavoie, D. (1994). National defense and the public-goods problem. *Journal des Economistes et des Etudes Humaines: Bilingual Journal of Interdisciplinary Studies*, 5(2/3), 363.
- Kapstein, E. B. (2002). Allies and armaments. *Survival*, 44(2), 141-155.
- Khan, K., Khurshid, A., & Cifuentes-Faura, J. (2025). Impact of defence expenditure on total factor productivity: new insights from panel bootstrap Granger causality. *Defence and Peace Economics*, 36(4), 493-508.
- Kim, W., & Sandler, T. (2020). NATO at 70: Pledges, free riding, and benefit-burden concordance. *Defence and Peace Economics*, 31(4), 400-413.
- Kraska, J. (2009). Coalition strategy and the pirates of the Gulf of Aden and the Red Sea. *Comparative Strategy*, 28(3), 197-216.
- Kunertova, D. (2017). One measure cannot trump it all: lessons from NATO's early burden-sharing debates. *European Security*, 26(4), 552-574.

- Marinov, R. (2025). Collective defense: A means to achieve a more sustainable future. In *Environment, Technology, Resources. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (Vol. 5, pp. 171-178).
- Moore, R. R. (2025). NATO's Indo-Pacific partners: the strategic value of a cross-regional, values-based community. *Australian Journal of International Affairs*, 79(3), 485-492.
- Müller, T. (2022). Self-binding via benchmarking: Collective action, desirable futures, and NATO's two percent goal. *Global Society*, 36(2), 170-187.
- NATO (2014). Wales Summit declaration. *North Atlantic Treaty Organization*. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm (Erişim: 29.11.2025).
- NATO (2021). Annual report 2021. *North Atlantic Treaty Organization*. https://www.nato.int/content/dam/nato/legacy-wcm/media_pdf/2022/3/pdf/sgar21-en.pdf (Erişim: 29.11.2025).
- NATO (2022a). Strategic concept 2022. *North Atlantic Treaty Organization*. <https://www.act.nato.int/wp-content/uploads/2023/05/290622-strategic-concept.pdf> (Erişim: 27.11.2025).
- NATO (2022b). Standardization. *North Atlantic Treaty Organization*. <https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/standardization> (Erişim: 29.11.2025).
- NATO (2023). Vilnius Summit communiqué. *North Atlantic Treaty Organization*. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2023/07/11/vilnius-summit-communiqué> (Erişim: 29.11.2025).
- NATO (2024a). Washington Summit declaration. *North Atlantic Treaty Organization*. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2024/07/10/washington-summit-declaration> (Erişim: 29.11.2025).
- NATO (2024b). Industrial capacity expansion pledge. *North Atlantic Treaty Organization*. https://www.nato.int/content/dam/nato/legacy-wcm/media_pdf/2024/7/pdf/240712-Factsheet-Industrial-Capacity-Expansion-Pledge-en.pdf (Erişim: 29.11.2025).
- NATO (2025a). Updated defence production action plan. *North Atlantic Treaty Organization*. <https://www.nato.int/en/about-us/official-texts-and-resources/official-texts/2025/02/13/updated-defence-production-action-plan> (Erişim: 29.11.2025).
- NATO (2025b). Defence expenditure of NATO countries (2014-2025). *North Atlantic Treaty Organization*. <https://www.nato.int/content/dam/nato/webready/documents/finance/def-exp-2025-en.pdf> (Erişim: 29.11.2025).
- NATO (2025c). Defence expenditures and NATO's 5% commitment. *North Atlantic Treaty Organization*. <https://www.nato.int/en/what-we-do/int->

- roduction-to-nato/defence-expenditures-and-natos-5-commitment (Erişim: 29.11.2025).
- NATO (2025d). Funding NATO. *North Atlantic Treaty Organization*. <https://www.nato.int/en/what-we-do/introduction-to-nato> (Erişim: 29.11.2025).
- Olson, M., & Zeckhauser, R. (1966). An economic theory of alliances. *The Review of Economics and Statistics*, 266-279.
- Oneal, J. R. (1990). The theory of collective action and burden sharing in NATO. *International Organization*, 44(3), 379-402.
- Oneal, J. R., & Diehl, P. F. (1994). The theory of collective action and NATO defense burdens: New empirical tests. *Political Research Quarterly*, 47(2), 373-396.
- Oneal, J. R., & Elrod, M. A. (1989). NATO burden sharing and the forces of change. *International Studies Quarterly*, 33(4), 435-456.
- Oztig, L. I. (2020). The transatlantic alliance in the age of Trump. *Global Change, Peace & Security*, 32(3), 297-315.
- Pedersen, R. B., Ohrt, A., & Svendsen, G. T. (2023). Free riding in NATO after the rise of Russia: Cost sharing, free riding and selective incentives in NATO from 2009 to 2019. *Journal of Transatlantic Studies*, 21(1), 54-72.
- Plümper, T., & Neumayer, E. (2015). Free-riding in alliances: Testing an old theory with a new method. *Conflict Management and Peace Science*, 32(3), 247-268.
- Ringsmose, J. (2015). NATO: A public goods provider. In *Theorising NATO* (pp. 201-222). Routledge.
- Robison, R. R. (2020). NATO burden-sharing: A comprehensive framework for member evaluation. *Comparative Strategy*, 39(3), 299-315.
- Romaniuk, S. N., Fotescu, A., & Chihaiia, M. (2021). NATO's evolving cyber security policy and strategy. In *Routledge Companion to Global Cyber-Security Strategy* (pp. 226-248). Routledge.
- Rubin, D. (2023). Transcending two percent: Toward a prioritarian model of NATO burden-sharing. *Central European Journal of International and Security Studies*, 17(4), 38-62.
- Rugge, F. (2012, October). The case for NATO-EU cooperation in the protection of cyberspace. In *2012 Third Worldwide Cybersecurity Summit (WCS)* (pp. 1-10). IEEE.
- Sandler, T., & Cauley, J. (1975). On the economic theory of alliances. *Journal of Conflict Resolution*, 19(2), 330-348.
- Sandler, T., & Hartley, K. (2001). Economics of alliances: The lessons for collective action. *Journal of Economic Literature*, 39(3), 869-896.

- Sanusi, O. I., & Adeeko, O. (2025). Endogenous threats, dual-use innovation, and the economic dynamics of military spending. *Defence and Peace Economics*, 1-30.
- Shukri, S. (2019). Combatting terrorism at sea: Assessing NATO's maritime operations in the Mediterranean. *Journal of International Studies*, 15, 105-116.
- Siposné Kecskeméthy, K., & Sipos, A. (2024). The 75th anniversary of NATO, the Washington Summit. *15th International Scientific Conference, National and International Security 2024*. https://real.mtak.hu/212588/1/304-314_Kecskemethy-Sipos.pdf (Erişim: 29.11.2025).
- Techau, J. (2015). The politics of 2 percent: NATO and the security vacuum in Europe. *Carnegie Europe*.
- Tikk, E. (2010). Global cybersecurity—thinking about the niche for NATO. *SAIS Review of International Affairs*, 30(2), 105-119.
- Timakova, O. (2024). China as a 'systemic challenge' for NATO strategic interests. *Post-Soviet Issues*, 11(1), 20-32.
- Tosbotn, R. A., & Cusumano, E. (2019). NATO in a changing world. In *The Changing Global Order: Challenges and Prospects* (pp. 321-336). Cham: Springer International Publishing.
- Tsvetkov, T., & Markova, A. M. N. (2021). Perspective from the Western Balkans and strengthening the NATO's eastern flank. *Knowledge-International Journal*, 47(1), 263-266.
- Veebel, V. (2018). NATO options and dilemmas for deterring Russia in the Baltic States. *Defence Studies*, 18(2), 229-251.
- Winn, N., & Lewis, A. (2017). European Union anti-piracy initiatives in the Horn of Africa: linking land-based counter-piracy with maritime security and regional development. *Third World Quarterly*, 38(9), 2113-2128.
- Wolff, A. T. (2014). Crafting a NATO brand: Bolstering internal support for the alliance through image management. *Contemporary Security Policy*, 35(1), 73-95.
- Yost, D. S. (2010). NATO's evolving purposes and the next strategic concept. *International Affairs*, 86(2), 489-522.

